

ner i EValor l'indiquen de la Capital i la Ribera de Xúquer; MGadea, d'Alcoi, ens presenta aquest exemple: «lo feliços que són els novensans o recens casats» (*Terra del Xè* II, 84); un anònim en una carta a l'editor del diari, «Las Provincias», 22-IV-1975, p. 23, assegura que en el valencià central hom no diu *jove* per 'la nora' sinó *novençana*.

Nuviscol, V. núvol

NÚVOL, m., i adj. en el sentit d'ennuolat', germà de l'oc. ant. *nivol*, cast. *nublo* (JRuiz), arag. *nublo*,¹ it. *nuvola*, rum. *nour*, del ll. NUBILUS, -A, -UM 'ennuolat'. □ 1.ª doc.: S. XIII (Llull).

Núvol < NUBILUS presenta el mateix tractament que *·BILIS* > *·vel* > *·vol* (HABILIS *àvol*, FLEBILIS *frèvol*, POSSIBILE 'exigible', cat. ant. *poxèvol*). Com a adjectiu el documentem en texts com Genebreda, *Consolació* (S. XIV), *Hist. Troy*. etc.; com a substantiu vacilla algun cop entre el gènere masculí i femení com en el següent passatge de Llull: «e fan cors ample --- e són en figura de *núvol*; la qual *núvol* és sostengude enaxí en l'èer, com és la nau sobre l'aygua; e aquelles *núvols* han del foc e de l'èer aquell apetit a anar ensús --- e per açò són aquelles nuus movibles per elles mateixes --- e encara per los vents --- los quals mouen enaixí los *núvols* en l'èer» (*Merav.*, NCl. II, 20.22ss.); en Muntaner apareix una variant poc freqüent *núul*: «E faia bell temps e clar, que e'l món un *núul* no havia; e així con la senyera se llevà, un *núul* se més sobre nós, e va'ns cobrir tots d'aigua» (*Cròn.*, cap. 220, ed. Col. Pop. Barc. VI, 53.26).² En St. Vicent Ferrer figura en femení amb certa freqüència: «vench una *núvol* blanca, e posà's als peus de Jesuchrist --- E donà aquella *núvol* gran tristícia a la verge Maria» (*Sermons* I, 33.20; a més en pp. 229.15 i 229.16, i també en el ms. 276, f° 226v, segons G. Schib, *Voc. de Sant Vicent F.*, Barcelona 1977, p. 105); però en masculí: «l'ayre --- sosté les pluges e los *núvols*» (ib., I, 129.3). L'ús ocasional de *núvol* en gènere femení es deu molt probablement a la influència del mot antic *nuu* (f.) 'núvol', de NUBES, que era comú fins a mitjan S. xv;³ correspon al cast. *nube*, port. *nuvem*, fr. *nue*, oc. *niu* (rar), log. *nue*.

De fet durant el S. xv quan *nuu* escasseja, *núvol* apareix molt més sovint que abans: en StVicentF, Ausiàs Marc, *Tirant*, FAllegre etc.; OPou, *TbPu*. (1575), duu «*Dia nuuol*: Dies nubilus, obnubilus» i «*Nuuols*: Nubes» (p. 335). La variant *núgol* figura en una cançó popular: «Yo me'n faré la lluna --- yo me'n faré lo *núgol* que t'aniré tapant» (MilàF, *Romancerillo*, 1882, 531C; B duu: «yo me'n faré una estrella --- yo me'n faré un *nugulet* / sempre l'aniré al devant»).

Notem la datació d'alguns usos: en el sentit d'enterboliment (en un líquid), hipòstasi' en un tractat de medicina de 1492: «En lo huiern se mostra molta hipòstasi o *núvol* en la urina» (*AlcM*); «Discutir o dissipar los *núvols* de l'enteniment» (Lacav. 1696); *núvol* de l'ull 'tel blanc que sol formar-se dins l'ull i impedeix la vista' (Belv. 1805), *pujar* o *açar fins als nú-*

vols (Lab. 1840); *núgol* recollit per Barnils en el sentit de 'beguda d'aiguarent barrejat amb aigua' (*BDC* XVII, 53), *núvol* en creu 'núvols encreuat a l'horitzó' (en *Voc. de pesca*, *BDC* XIV, 42; *Vocab. d'Astron.*, *BDC* XVIII, 270).

Núvol (variant *núgol*) és gairebé general a tot el territori, *núgol* dominant en el País Valencià;⁴ en una petita zona del català occidental (Tamarit i Alins de Llitera, Benavarri, Senet, Ribag.) es diu *núvel* o *núguel*, forma corresponent a la fonètica peculiar dels parlars fronterers i ribagorçans.⁵ A Mallorca és usual *nigúl*, i una altra variant *nivol* en algunes parts de la mateixa illa;⁶ aquesta darrera forma devia ser coneguda a Menorca també a judicar pel fet que hi és viva *nivulat* 'ennuolat' (veg. infra). Els mallorquins *nivol* i *nigúl* són afins al rossellonès modern *nivol* (que apareix ja en el ms. B de les *VidesR*: B98r1, n. 97, i B121r2, n. 126) i a l'oc. ant. *nivol*, *niol* «nuage» (*PDPF*) i mod. *nivouil*, *nigou(l)*. En català un desenvolupament *núvol* > *nívol*, *nigúl*, difícilment es pot justificar, i com que d'altra banda és ben normal en occità tal canvi vocàlic (per la dissimilació de la palatal *ü* davant de vocal velar),⁷ i el desplaçament de l'accent, és ben raonable suposar, d'acord amb JCoromines (*LleuresC*, 258), que hi tenim un occitanisme portat pels col·laboradors occitans a la conquesta de Mallorca.⁸

DERIV.: *Nuu* 'núvol' (ant.), de NUBES id., veg. supra. *Núvola* ['núvol': usat per l'escriptor valencià Enric Valor; *AlcM* dóna *nígola* a Benassal i *nív*- en el sentit d'ona del mar' a Montroig del Camp]. *Nuvolada* [Lacav. 1696, que el dóna com a sinònim de *núvol*; la variant -g- apareix amb un sentit poc clar en la *Rond. de Rondalles* del val. L. Galiana (ed. 1776, p. 38); 'massa de núvols' (Belv.); existeixen les var. *nevolada* (Eiv.), *nivolada* (Men.), *nigulada* (Mall.)]. *Nuvolat*, -da (variant -g-) 'ennuolat' [1479; usual a València]. *Nuvolat m.* 'núvol (espès)' [ja en Llull, *Libre Amic Amat*, § 123 (NCl. LXXIV, 38.17); *neuliat* i *nevolada* (Eiv.); «*Nivulat*: Núvol, nigulat» (en el glossari de *Rond. de Menorca* d'A. Ferrer Guinart, p. 223), *nigulat* (Mall.)].

Nuvolall 'nuvolada' [la variant -g- recollida per *AlcM* a Morella i Benassal]. *Nuvolat m.* 'conjunt de núvols' [usat per J. Carner; com a variant d'ennuolar, veg. infra]. *Nuvolassa* 'núvol negre gran que ennegreix tot' [anotat a Badalona, *BDC* XVIII, 270; Fontserè]. *Nuvolenc* adj. [ex. del castellonenc Pasqual Tirado, *AlcM*]. *Nuvoló* 'núvol de mal aspecte' [anotat per DAG., a Sta. Coloma de Q., s. v. *nubuló*, amb l'ex.: «quan he vist aquell *nuvoló*, he vist que pedregaria»]. *Nuvolós*, -osa 'cobert de núvols, nebulós' [Canals, *Scipió e Anibal*, NCl., 65.21; A. Marc XXXIV, NCl. LXXXII, p. 117.34; «en ocasió de fer-se en la tarde, que ya estava *nubolosa*, la professó general de Corpus --- se mogué tal temporal de pluja y trons» (Maldà, *Excursions*, p. 160); *nuulós* en Agustí, *Secrets d'Agr.*, 161, 170]. *Nuvolositat* [Fontserè].

Ennuvular [tr., S. xv, Oliver, *Excit.*, NCl., 38.4; -se (Lacav.); *anuvolar* (1392); *nuvolar-se* (-g-, usual al